

LILÈT GWADLOUP DLO KA PALÉ

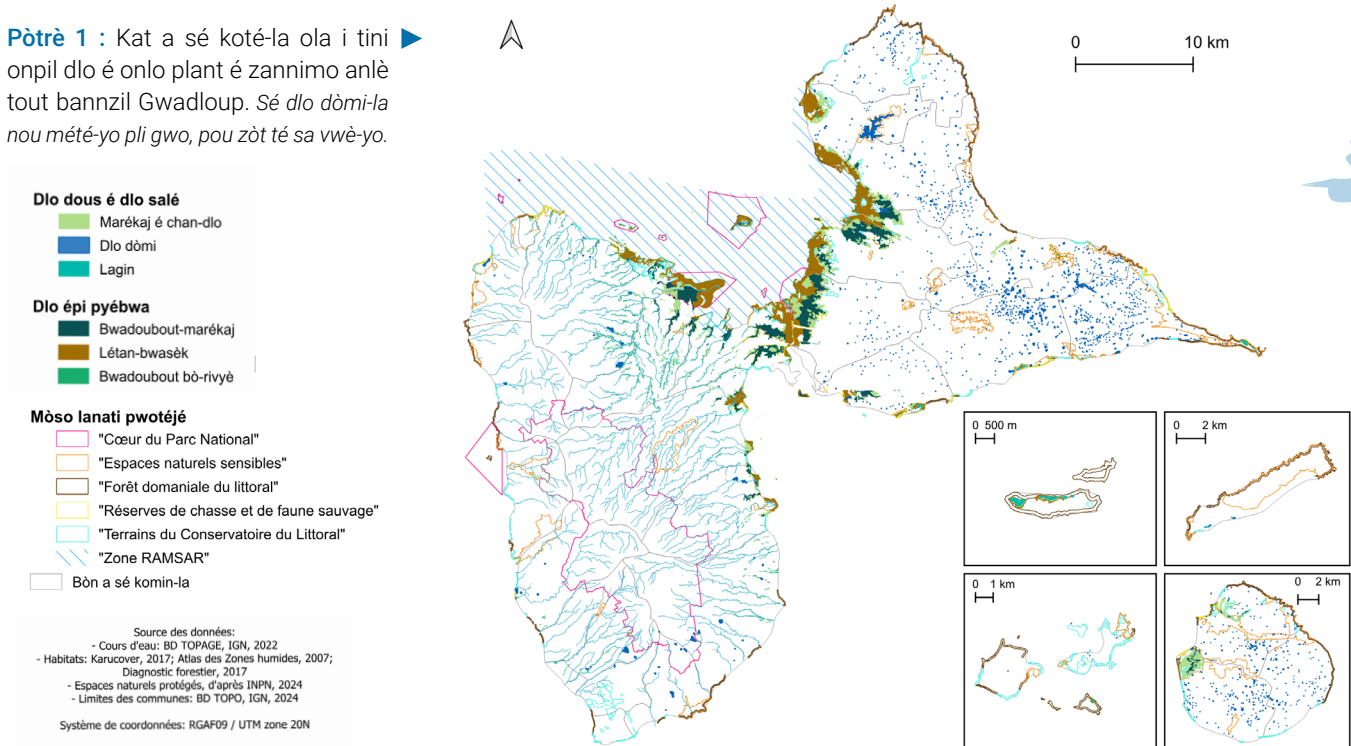
Dé mo kat pawòl

Sa yo ka kriyé «**milieux humides**» sé onpliralité **koté ola i tini dlo**, kèlanswa si **sé on dlo ki toujou la oben ki tini tan é sèzon**, é kèlanswa si i **natirèl oben si sé Nonm ki mofwazé-y**. Andidan a-y ou ka trouvé tirivyè, kivèt dlo (dlo dòmi) é lagin. Nou tini osi sa yo ka kriyé «**zone humide**» ki titak pli fondas, sé tousa ki «**milieux naturels transitoires**». Sé koté-lasa, ou pé jwenn dlo ki pou on tan é dlo ki ka koulé janvyé pou désanm, é sé yenki la i tini plant é zannimo kon marékaj, chan-dlo é bwadoubout ki anba dlo. Migan-lasa ant dlo dous é dlo salé ka ba **dlo bwak**, ki **pòtalan pou sé koté-la ki ant tè é lanmè** kon létan-bwasèk é lagin.

Sé koté natirèl-la ki tini Gwadeloup é Nonm pa mofwazé sé dé bidim «**réservoirs de biodiversité**¹» ola i tini **dé gran dékatman a plant é zannimo**. Tini déotwa koté ki ka wousouvè dé zannimo ki ka fè alé-viré («**espèces migratrices**»), é ki panna on tiktak tan lavi-yo ka pran fòs anlè lyannaj-la ant tout sé koté natirèl-la. Tout biten-lasa ka fè-w vwè tout pòtalans a sé **koridò ékolojik-la**², nou ka kriyé-y osi koulwa ékolojik.

Toutfwazékant, **yo an danjé toubòlman** soutou parapòt a sa Nonm ka fè. Kifè, an toutjan fò nou chèché konprann ka ki sé koté natirèl-lasa, **pou pwotéjé-yo** é trouvé on akò pou **lanati é Nonm kontinyé vansé ansanm-ansanm**.

Pòtrè 1 : Kat a sé koté-la ola i tini onpil dlo é onlo plant é zannimo anlè tout bannzil Gwadeloup. Sé **dlo dòmi-la** nou mété-yo pli gwo, pou zòt té sa vwè-yo.

¹Koté ola i tini plant é zannimo, ou pa gè ka vwè oben ki toujou la, ki an danjé oben non, ola tini onlo toubòlman oben sé yenki la ou pé trouvé-yo. Sé zannimo-la pé fè tout lavi-yo andidan-y (pou manjé, fè pitit a-yo, fè on kanpo). Sé koté natirèl-la lè yo tini on bon longé, yo ka sèvi-yo pou viv.

²Sé koridò-la oben koulwa ékolojik-la, ka sèvi lyannaj ant sé «réservoirs de biodiversité» pou sé plant-la é zannimo-la pé alé-vini é fè tout lavi-yo.

Sous : "Portail trame verte et bleue"

Bwadoubout anba dlo

LÉTAN-BWASÈK TERRAINS **≈ 4700** DE FOOT

Sé on koté natirèl ki anba dlo, ou ka trouvè-y **bòdlanmè-la owa tè-la**, anlè sa yo ka kriyé «estran»³. Ou ka jwenn li soutou andidan **réjyon anba létwopik**. Sé dé pyébwa ki tini chouk a-yo an dlo-la, é tini **5 palétivyé** ki pé sipòté dlo bwak. Andidan a-y ou pé jwenn dé gran dékatman a zannimo : zozyo, tibèt, bètdlo a zékal, pwason, tousa ki fanmi a «cnidaires» kisisi-kisala. An Gwadeloup, sé létan-bwasèk-la ka tijé si koté nò-la, an mitan lilèt-la é alantou a "Grand Cul-de-sac Marin".

³ Koté ki pé kouvè oben non silon lamaré.

▲ Létan-bwasèk a *Rizofora palétivyé*
© Clément Arrou

BWADOUBOUT-MARÉKAJ

TERRAINS **≈ 3200** DE FOOT

Sé on koté ki anba dlo pa **dèyè sé létan-bwasèk-la**, é ola sé dlo ki tini oben tibwen dlo bwak. Andidan Karayib-la, tini dé kalté gran manman pyébwa é tala ou ka trouvé piplis yo ka kriyé-y : **«Mangle médaille»**. Adan sé bwadoubout-lasa ké tini plis kalté plant ki zannimo.

Ki pyébwa	Grandè (èkta)	Grandè (èkta) silon kat ékolojik a « forêts primaires » ⁴ (Rousteau,1995)
Létan-Bwasèk	3 306 (en 2020)	3 217
Bwadoubout-marékaj	2 253 (en 2017)	2 494

▲ **Tablo 1** : Grandè (èkta) a sé bwadoubout-la ki anba dlo. Tout sé enfòmasyon-lasa sé pou tout bannzil Gwadeloup sòf sé tililèt-la. Sous : Kat ékolojik, 1995 ; "Diagnostic forestier", 2017 ; Pwojè CARNAMA, 2020 (PRZHT).

⁴ Bwadoubout Nonm pa mofwazé

❗ **Sé bwadoubout-la ki anba dlo an danjé parapòt a sé vil-la ki ka vwè jou é lanati ki chouboulé. Kò a-yo fèba toubòlman lè mwens ti biten ka chanjé (Dlo a lanmè-la ka monté, siklòn, kisisi-kisala).**

Tirivyè é Bwadoubout bò-rivyè

Tousa ki tirivyè, rivyè é kannal sé dé koté ola dlo-la toujou ka woulé, é nannan a -yo sé **dlo dous natirèl**. Sé dlo-lasa tini **tan é sèzon** silon kantité dlo ki tonbé.

TIRIVYÈ

Pa si koté Granntè yo pé pa trapé tirivyè, mé lè sa ka rive souvantfwa i ké pou on tan. Anlè tout bannzil Gwadeloup, **sé Bastè ki tini près tout sé tirivyè-la ki ka fèt janvyé pou désanm**. Toutfwazékant, **sé ravin-la, sé tirivyè-la ki pou on tan** é ki ka vwè jou parapòt a lapli, **ou ka trouvé-yo onlo anlè lilèt-la**.

Sé tirivyè-la pòtalan toubòlman pou on pakèt plant é zannimo, davwa sé dé **«réservoirs de biodiversité»** é dé **koridò ékolojik**. Yo an danjé parapòt a **pwodui chimik** ka kouri, **zòdi** é sé **plant/zannimo-la sòti lòtbò ki ka pran lanmen**.

Sé lilèt-la	Longè (km)
<i>Bastè</i>	1 205
<i>Granntè</i>	1
<i>Marigalant</i>	30
<i>Lé Sent</i>	0
<i>Dézirad</i>	0
Ototal pou tout bannzil Gwadeloup	1 236

▲ **Tablo2** : Longè (km) a sé tirivyè-la asi tout bannzil Gwadeloup. Sous : BD Topage, 2022

▲ Sodo é basen akontinyé si Bastè
© Zoé Munio

BWADOUBOUT BÒ-RIVYÈ

TERRAINS **≈ 500** DE FOOT

Sé dé tipyébwa é pyébwa ki ka tijé bò sé rivyè-la. Yo ka kouvè près **350 èkta** (Karucover, 2017) é sé on **koridò ékolojik** ki pòtalan pou zannimo davwa i ka sèvi kaz, koté pou manjé é i ka **anpéché bò-rivyè déboulé**.

Dlo dous

TERRAINS **≈ 619** DE FOOT

Sé dé **kivèt dlo dous, ki pé fè dé bidim fondè, ki pé natirèl oben sé Nonm ki mofwazé-y**, é sé on koté ola **ou pé trouvé dlo janvyé pou désanm oben ki tini tan é sèzon**. Sé dlo lapli ki ka fè i ka koulé. Onlo adan-y sé Nonm ki fouyé latè pou i té tini dlo, pou yo té sa sèvi épi-y pou lavi a-yo. Sé dlo dous-la ka fè mwens ki **1 èkta**.

Sé lilèt-la	Kantité	Grandè (èkta) ototat
<i>Bastè</i>	153	92
<i>Granntè</i>	1 432	293
<i>Marigalant</i>	408	47
<i>Lé Sent</i>	9	0,2
<i>Dézirad</i>	2	0,6
Ototal pou tout bannzil Gwadeloup	2 004	433

▲ **Tablo 3** : Kantité é Grandè (èkta) ototat a sé dlo dous-la (dlo dòmi) pou chak lilèt. Kalkil ki fèt épi Enfòmasyon Jéografik, èvè Karucover, 2017

LÉTAN ÉPI LAK

Anlè tout bannzil Gwadeloup tini **piplis ki 10 létan adan sé bwadoubout-la**, ki tout ka trouvé-yo Bastè. Larèstan sé ké dé bòl-dlo Nonm fè, kon ta lak Gachèt.

MA

Pa si koté Granntè ki sé on lilèt wòch-tif, tini plis ki **70% a sé ma-la**. Nou pé jwenn zing-zing, kon *Orthemis macrostigma*, on zing-zing ki wouj ou ka kontré-y fasilman andidan sé dlo-la ki pa ka woulé, kon ma ka vwè solèy, ki pou on tan oben ki ka fè on mòso tan.

▲ On ma si Bastè
© Darlionei Andreis

Dlo dous é dlo salé

LAGIN

TERRAINS **≈ 119** DE FOOT

Sé dlo salé ki pa lyanné épi lanmè-la, é ki fèt natirèlman oben sé parapòt a sa Nonm ka fè i vwè jou (krazé létan-bwazèk, agrikilti kisisi-kisala) (SRPNB). **I pòtalan pou sé zannimo-la ki sé dé «espèces amphihalines»**, kivilédi yo ka fè alé-viré ant dlo dous é dlo salé pannan tout lavi-yo. I ka sèvi onlo zannimo osi pou bwè, manjé, fè on ti kanpo é fè pitit a-yo, kon zozyo limisyòl. Sé lakin-la an **danjé parapòt a lachas é lapèch**.

Sé lilèt-la	Kantité	Grandè (èkta) ototat
<i>Bastè</i>	3	3
<i>Granntè</i>	20	53
<i>Marigalant</i>	1	0,2
<i>Lé Sent</i>	1	2,9
<i>Dézirad</i>	2	4,0
<i>Piti-tè</i>	4	10
<i>Tout tililèt a « Grand Cul-de-sac Marin »</i>	5	10
Ototal pou tout bannzil Gwadeloup	36	83

▲ **Tablo 4** : Kantité é Grandè (èkta) ototat a sé lakin-la anlè tout bannzil Gwadeloup. Sous : Kalkil ki fèt épi Enfòmasyon Jéografik, èvè sé tirivyè-la dè BD TOPO, 2022

MARÉKAJ É CHAN-DLO

TERRAINS **≈ 3400** DE FOOT

Sé marékaj-la sé **dlo ki pa gè fon** é ki pa ka woulé, ola i **tini plant ki pé viv adan dlo**. Sé chan-dlo-la sé dé koté ki **plen épi zèb**, ki ka pousé owa tirivyè ki ka koulé toudous, koté épi onlo dlo, é kivèt dlo. Antan lontan yo tou lé dé, té dé bwadoubout ki ka kouvè plis ki **2300 èkta** anlè tout bannzil Gwadeloup, é ola i tini onpil zannimo é plant sòti lòtbò ki ka pran lanmen. Sé dé koté Nonm koupé sé pyébwa-la, souvantfwa sé ké létan-bwasèk é bwadoubout marékaj.

➔ **Pou viré mèt si pyé sé koté natirèl-lasa é ba on fòs sé plant/zannimo-la anlè tout sé lilèt-la, fò nou pisimyé plant é zannimo natif-natal. Sé ba lonè, respé é tout pòtalans a patrimwàn natirèl an nou. Kivilédi fò nou pòté mannèv kont sé danjé-la ki tini parapòt a sa Nonm ka fè, é fè dé pwojè pou lanati é Nonm pé sa maché ansanm.**

Ki danjé

Lanati ka mofwazé

Sé koté-la ola i tini dlo ki tini tan é sèzon oben ki pou on tan, ka vini sèk

Batiman é kaz

Konstwi batiman épi kaz anlé "milieux humides"

Labouré kon labouré fèt é Bwadoubout ka fè dèyè

Lanati an boulvès

Pwodui chimik ka kouri, Vyé dlo ka rive an dlo-la, Labou-lanmè ka pran lanmen anlé sab-la

Lanati ka fann an plizyé mòso

Disparèt ka pran plant é zannimo

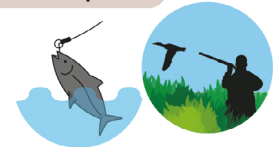
Zannimo é plant sòti lòtbo ka pran lanmen

Zannimo (tilapya, rat, ...) é plant (masèt, jasent dlo, ...)

Latè kon lanmè ka pran gaz "Eutrophisation"⁵
Zannimo é plant ka disparèt

Lachas é Lapèch

Ki mannèv pou pòté

Zouti pou pwotèjé

Lalwa

«Convention RAMSAR»
«Directive-cadre sur l'eau»

Sé mòsotè-la

Koté ki pwotèjé

- «Parc National de Guadeloupe»
- «Réserves naturelles nationales»

Sé Gad a dlo-la

- «Conservatoire du Littoral»
- «collectivités territoriales»

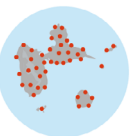
Ba sé plant-la ondòt balan

"Trame Verte et Bleue" : Asiré pa pétèt lyannaj-la ant latè é lanmè.

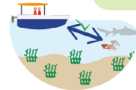
Véyé piplis asi sé zannimo é plant-la

Anbéli sa nou ja konèt anlé sé koté-la ola i tini dlo.

Fè moun pran chimen a "Ecotourisme"

Lonè é rèspe pou lanati é kilti natif-natal.

▲ **Pòtrè 2** : Sé danjé-la ki tini anlé sé koté-la ola i tini onpil dlo é onlo plant é zannimo, é ki mannèv pòté kont sa Sé flèch-la ki wouj sé pou danjé, é sé flèch-la ki vèw sé ki mannèv pou pòté. Sé danjé-la parapòt a lanati yo ké adan kad jòn-la, sé danjé-la parapòt a Nonm ké adan kad kako-la, é ki mannèv pou pòté adan kad vèw-la.

⁵Kivlédi an lanmè-la tini onpil bon manjé, é andidan a yo tini "azote/phosphore". Sé dé biten-lasa sé kon on angrèyé (engrais) pou sé plant-lanmè-la (kon sé alg-la). Lè i tini onlo menm, kantité a sé zannimo-la é plant-la mizi an mizi ka dégrenngolé.

i POU AY PLI LWEN

Données sources

Couches BD Topage (2022), KARUCOVER 2017, Diagnostic forestier 2017, Atlas des zones humides 2007, Carte écologique Rousteau, 1995, Projet CARNAMA 2020 (PRZHT).

Limites

Les données présentées dans ce document reflètent l'état des connaissances disponibles à ce jour. Elles peuvent évoluer en fonction des nouvelles informations collectées. Dans certains cas, des données issues de plusieurs sources peuvent être agrégées, ce qui peut introduire un biais. Il peut être réduit grâce à l'harmonisation des données récoltées.

Références bibliographiques

- Rapport scientifique 2023. Réseau de suivi du peuplement des rivières - analyse des données 2015-2022. ROBERT Marie. 12/2023. PNG.
- À la découverte de la faune d'eau douce des Antilles. ROBERT Marie. 11/2017. 64 pp.
- DEAL Guadeloupe. Brochure La Trame Verte et Bleue de la GUADELOUPE. 2011.
- UICN Comité français, OFB & MNHN (2021). La Liste rouge des espèces menacées en France - Chapitres Faune de Guadeloupe. Paris, France.

Rédactrices

- Mme Lisel Loschenkohl (Chargée de mission valorisation des données et productions de l'ORBIG)
- Dr Catherine Hermant (Responsable du pôle Observatoire Régional de la Biodiversité des Îles de Guadeloupe (ORBIG))
- Traductrice: Mme Jessica Laquittaine

Partenaires associés

SITES UTILES

<https://naturefrance.fr/les-milieux-humides>
<https://www.pole-tropical.org/zones-humides-doutre-mer/typologies/>
<https://atlas.karunati.fr/>